

Teksto suvokimo ir kūrimo užduotys

Vaiva Truskauskienė

GALIU MOKYTI GERIAU!

5-6

klasei

TURINYS

Įvadas	4
I testas Kazys Saja. DĖDĖ ADOMAS	6
II testas Lietuvių pasaka. OŽKA IR VILKAS	14
III testas Selemonas Paltanavičius. LAIŠKAI IŠ GIRIOS ..	22
IV testas Reportažas. NUKANKINTAS PIPIRAS ATKREIPIA VALDŽIOS DĖMESĮ Į LIKIMO DRAUGUS	31
V testas Vytautas V. Landsbergis. RUDNOSIUKO PASKAITA APIE JAUSTUKUS	40
VI testas Gendrutis Morkūnas. VASARA SU KATŠUNIU ..	48
VII testas Liudijimai. LIETUVA, 1991-01-13	59
VIII testas Vytautas Račickas. ZUIKA PADŪKĖLIS	70
IX testas Kęstutis Kasparavičius. ŽVAKĖ	80

Įvadas

„Gali mokytis geriau!“ – šiuos žodžius nuolat kartoja mokytojai, tėvai... Ir jie... visiškai teisūs. Kad nusišypsotų sėkmė, reikia tavo noro žinoti ir mokėti daugiau. Suprantama, tau svarbi ir pagalba – tik ne jau parengti atsakymai, o patarimai, kaip tuos atsakymus rasti pačiam. Toks ir yra šių testų tikslas. Patirkime sėkmę drauge!

Šis leidinys skiriamas V–VI klasės mokiniams, norintiems įsivertinti ir pagilinti teksto suvokimo ir kūrimo žinias bei gebėjimus.

Teksto suvokimo ir kūrimo testai V–VI klasei parengti pagal naują Lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ugdymo bendrąją programą, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintą 2016-01-25.

Leidinyje pateikiami devyni testai. Kiekvieną testą sudaro trys dalys:

1. Įvairių lygių teksto skaitymo ir suvokimo klausimai ir užduotys;
2. Nuoseklios pasirengimo kurti tekstą užduotys, skatinančios kūrybiškumą;
3. Teksto kūrimo užduotis, susieta su skaitytu kūriniu, bet skatinanti mokinį išreikšti savo originalų požiūrį.

Šis leidinys skatina mokinį dirbti savarankiškai, todėl:

- mokiniui pateikiama pagalba: žodžių debesis, svarbiausios taisyklės, praktinių patarimų. Kaip ta pagalba naudotis, mokomasi atliekant pirmą testą;
- sistemingai pateikiami pažangos įsivertinimo įrankiai, taip pat testų atsakymai, kuriuos rasite leidyklos „Šviesa“ svetainėje (www.sviesa.lt) prie leidinio anotacijos;
- siūloma įvairių darbo būdų ir strategijų, kurias galėsite pritaikyti ir kitur;
- pateikiama atvirųjų klausimų, kuriais mokinys skatinamas reikšti savo pagrįstą nuomonę.

Autorė

I TESTAS

I DALIS Skaitau ir suprantu

Perskaitysi tekstą, atliksi užduotis, įsivertinsi.

Kazys Saja DĖDĖ ADOMAS

Ištrauka

[1] Kartą pavasarį, kada taip sunku nusėdėti vietoje, mudu su Aliu ir teta valėme rūšį. Perrinkome bulves: valgiui didesnes, sėklai mažesnes, supuvusias – laukan. Radome daug peršalusių burokų, kuriuos kartu su visokiais puvėsiais dėjom į krepšius ir vilkome už vartų į dirvą.

Dėdė sakė, kad alksniams sprogstant neršiančios raudės, ir žadėjo pavakary mus vestis į ežerą. Reikėjo skubiai apsidirbti. O dienele buvo auksinė: išlendi iš rūšio, lyg į rojų pakliūni – varnėnai čiulba, bitės dūzgauja gluosnyje, o saulelė žeme ritinėjasi. Baisiai norisi šėlti, lakstyti ar kokią nors išdaigą iškrėsti. Veršelis, ir tas nebenustygdamas strapalioja po laidarį¹. Tai bent pažuvausim ežere!

[2] Išvilkom su Aliuku paskutinį krepšį puvėsių, sustojom pailsėti ir nebeištvėrėm: bloškėm į šalį švarkus, klumpes ir basi pasileidom per kiemą.

Alis taip gražiai kūlį verčia, kad man net pavydas ima.

– Ė, nemoki, – šaiposi iš manęs, – vieno kaulo... Sustiręs per žiemą.

– O tu, – sakau, – jei toks gudrus, išmesk buroką per stogą.

– Ir išmesiu!

– Na, išmesk.

– Tu pats pirmiau išmesk...

Ir pasipylė: bulvės, burokai, supuvę griežčiai – kas aukščiau, kas didesnį išmes. Čia jau man geriau sekėsi: bulvė Aliukui dar išlėkdavo per stogą, o burokas – tik ligi pusės. Aha!..

[3] Tačiau tiesą sakydavo teta, kad iš didelės linksmybės visada būna ašarų... Pastvėriau iš krepšio visų didžiausią supuvusį buroką, įsibėgėjau, tik švilpt per stogą...

– Oich! – išgirdau, kaip kažkas krioktelėjo anoj pusėj tvarto, ir kaip kulka sprukau daržinėn. Žiūriu pro plyšį – atbėga Adomas dirželį juosdamasis. Visa jo kepurė ir petys tartum avižiniu kisieliu apdribę.

Alis užsižiopsojęs ieško krepšyje patogesnės bulvės ir nieko aplinkui nemato. Suradęs užsimojo mesti, bet Adomas jį kapt už pakarpos ir, pasiguldęs ant žemės, dirželiu, dirželiu...

[4] – O ką darai?! Ar turi proto?! Ar turi proto?! – šaukia dėdė čaižydamas Alį.

¹ Laidaris – laidaras – užtvaras gyvuliams, diendaržis.

– Ne aš, ne aš! Kazys pradėjo, Kazyys... – rėkia Aliukas.

[5] Aš jau dairaus, kur čia man dar geriau pasislėpus, bet jau atbėga Aliukas, užpakalį glostydamas. Įpuolęs sukniubo ant kupetos šieno ir verkia.

– Aliuk, tu nepyk ant manęs ir būk vyras – neverk... – sakau jam, puikiai žinodamas, kad jis nukentėjo per mane.

– Eik šalin! – suriko Alis ir net užsimojo šlapiu nuo ašarų kumščiu. – Tu paleidai bu-buroką! Už ką mane mu-mu-šė?..

Kai Alis nustojo verkti, mudu susitarėm taip: kai jis netyčia padarys kokį nusikaltimą, tada jo kaltę prisiimsiu aš, dėdė mane nubaus, ir būsim atsiskaitę.

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kuriuo metų laiku vyksta pasakojimo veiksmas?

(1 taškas) Atkreipk dėmesį į nurodytą taškų skaičių, tiek dalių turėtų sudaryti ir tavo atsakymą.

2. Perskaityk visą pasakojimą ir sudaryk veikėjų sąrašą. Veikėjus rašyk pagal svarbą – pradėk nuo pagrindinio.

(2 taškai)

3. Kodėl vaikams buvo nelengva dirbti? Nurodyk priežastis.

(2 taškai)

4. Parašyk kalbinės raiškos priemonių, kuriomis kuriamas puikios pavasario dienos įspūdis, pavadinimus.

Pavyzdys	Kalbinės raiškos priemonė
<i>auksinė dienele</i>	
<i>lyg į rojų pakliūni</i>	
<i>veršelis strapalioja</i>	
<i>saulelė žeme ritinėjasi</i>	

(2 taškai)

*5. Kodėl pasakotojas metė Aliukui iššūkį?

(1 taškas) Žvaigždute pažymėti sudėtingesni klausimai – jų atsakymai tekste tiesiogiai nepateikiami.

6. Apsakymas „Dėdė Adomas“ – meninis rašytojo Kazio Sajos gyvenimo aprašymas. Kaip manai, kuo vardu pasakotojas?

(1 taškas)

7. Ką skaitytojui leidžia nuspėti tetos žodžiai?

(1 taškas)

8. Ką išgirdęs ir ką pamatęs pasakotojas suprato, kad teks atsiimti iš dėdės pagal nuopelnus?

(2 taškai)

9. Apibūdink pasakotojo charakterį, paaiškink, kodėl taip manai.

(2 taškai)

10. Kokios kalbinės raiškos priemonės rodo, kad Alio ir dėdės dialogas įtemptas?

(2 taškai)

*11. Žodžiai *skauda* ir *skaudu* tekste įgauna dvi prasmes. Kokias?

(2 taškai)

*12. Ką pasakotojas turėjo pasakyti Aliukui, užuot raginęs nepykėti ir būti vyru?

(1 taškas)

*13. Kokiu epitetu galėtum įvertinti berniukų susitarimą? Paaiškink.

(2 taškai)

14. Sugalvok teksto pavadinimą, iš kurio būtų galima nuspėti pasakojimo temą.

(1 taškas)

Kaip tau pavyko suvokti tekstą? Įsivertink.

Pasiekimų lygis	NEPATENKINAMAS			PATENKINAMAS		PAGRINDINIS			AUKŠTESNYSIŠ	
Taškų skaičius	0	1–3	4–5	6–8	9–10	11–13	14–16	17–18	19–20	21–22
Pažymys	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

II DALIS

Mokausi kurti tekstą

1. Pasakodamas įvykį Aliuko vardu atskleisi jo charakterį, jausmų kaitą.
2. Išmoksi žodžius *kalbėti* ir *sakyti* keisti sinonimiškai vartojamais žodžiais.
3. Pamėginsi skyrybos ženklais perteikti Aliuko kalbos intonaciją.

1 Kaip atskleisti Aliuko charakterį, jo jausmų kaitą?

1.1. Užpildyk lentelę – nurodyk Aliuko charakterio savybes.

Aliuko charakteris	Veikėjai	Kaziuko charakteris
<p>Aliukas yra:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ..... <i>koks?</i> ..... , <i>nes</i> ..... • ..... <i>koks?</i> ..... , <i>nes</i> ..... • ..... <i>koks?</i> ..... , <i>nes</i> 		<p>Kaziukas yra:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>darbštus, nes smagiai ir greitai valo rūšį;</i> • <i>jautrus, nes pavasario vaizdai ir garsai jį įkvepia, o Aliuko kančia sukelia gailėstį, užuojautą;</i> • <i>sumanus, nes greitai pastebi gresiantį pavojų ir sugeba jo išvengti;</i> • <i>bailus</i> .....

1.2. Atsakyk į klausimus ir išsiaiškink, kaip keisis pasakojimas, jeigu pasakos Alis. Ko nematė ir negirdėjo Alis ieškodamas „krepšyje patogesnės bulvės“ (žr. |3|)?

Alis nematė.....

Alis negirdėjo.....

Kodėl nubaustas Alis puolė į daržinę?

1.3. Užpildyk Aliuko pasakojimo schemą – rašyk ne tik įvykius, bet ir besikeičiančius jo jausmus.

KULMINACIJA

Kas vyksta?.....

Kaip jaučiasi Alis?.....

VEIKSMO EIGA

Kas vyksta?.....

Kaip jaučiasi Alis?.....

VEIKSMO UŽUOMAZGA

Kas vyksta?.....

Kaip jaučiasi Alis?.....

ATOMAZGA

Kas vyksta?.....

Kaip jaučiasi Alis?.....

EKSPOZICIJA

Kas vyksta? – Vieną pavasario dieną Alis su Kaziu valo rūšį.

Kaip jaučiasi Alis? – Alis nekantrauja, nes nori kuo greičiau baigti darbą ir eiti su dėde žvejoti.

PASAKOJIMO VIETA.....

PASAKOJIMO LAIKAS.....

PAGRINDINĖ MINTIS (Ką Alis supranta pasakojimo pabaigoje?).....

2 Kokiais vaizdingais žodžiais galima pakeisti žodžius *kalbėti* ir *sakyti*?

2.1. Iš žodžių debesies parink žodžių *kalbėti* ir *sakyti* sinonimų, kurie padėtų atskleisti veikėjo būdą ir nuotaiką. Pakeisk skaitytą dialogą taip, kad pasakotojas (*aš*) būtų ne Kaziukas, o Alius.

– Ė, nemoki, – *erzinau* *aš*, – *vieno kaulo... Sustiręs per žiemą.*

– O tu, – ..... *Kaziukas*, – *jei toks gudrus, išmesk buroką per stogą.*

– *Ir išmesiu!* – ..... *aš.*

– *Na, išmesk*, – ..... *Kaziukas.*

– *Tu pats pirmiau išmesk...* – ..... *aš.*

3 Kaip kalbos intonaciją perteikti skyrybos ženklais?

3.1. Remdamasis pavyzdžiu perteik veikėjo jausmus, intonaciją: sušukdamas rašyk šauktuką, nutylėdamas – daugtaškį.

– *Ne aš, ne aš! Kazys pradėjo, Kazyyys... – rėkia Aliukas.*

Kaip mintį „Daugiau su tavim nebedraugausiu“ pasakytų įskaudintas pasakotojas Alis? Parašyk ir perteik intonaciją skyrybos ženklais.

– .....

.....

.....

.....

..... – *šniurkščiojau aš (Alis).*

III DALIS

Kuriu

Remdamasis pasakojimo schema (žr. 1.3 užduotį, p. 10) skaitytą istoriją papasakok Alio vardu.

- Stenkis atskleisti jo požiūrį į įvykius.
- Rašydamas dialogus vartok žodžio *sakyti* sinonimus (žr. žodžių debesį, p. 11).
- Atsižvelgdamas į Alio jausmus ir nuotaiką teksto intonaciją perteik skyrybos ženklais – daugtaškiu, šauktuku (žr. 3.1 užduotį, p. 11).

Teksto apimtis – 150–200 žodžių.

Vieną skaidrią pavasario dieną mudu su Kaziu valėme rūšį. Man .....

Taip aš (Alis) supratau, kad .....

Kaip tau pavyko kūrybinis darbas? Įsivertink.

Prieš kurdamas tekstą peržvelk šią įsivertinimo lentelę – geriau suprasi, koks turi būti tavo tekstas.

		Įsivertinu			Vertina		
		1 taškas	0,5 taško	0 taškų	1 taškas	0,5 taško	0 taškų
		Taip	Iš dalies	Ne	Taip	Iš dalies	Ne
1.	Sugalvojau tinkamą, su tema susijusį rašinio pavadinimą.						
2.	Pasakodamas istoriją atskleidžiau Alio požiūrį į įvykius.						
3.	Nekartojau veiksmožodžio <i>pasakė</i> , jį keičiau sinonimais iš žodžių debesies.						
4.	Rašiau aiškiais, rišliais sakiniais.						
5.	Kiekvieną teksto dalį pradėjau iš naujos eilutės.						
6.	Taikiau rašybos, skyrybos ir gramatikos taisykles. Pagalbos ieškojau žinyuose, internete, klausiau išmanančių žmonių patarimų.						
Iš viso		..... taškų			..... taškų		